

AQUELL ESCRIPTOR DIT “LLORENÇ SANT MARC”

Martí Rom

La història oficial de la Barcelona de finals del segle passat i principis d'aquest ens parla d'una ciutat en expansió i d'uns esdeveniments lligats a les dues exposicions del 1888 i 1929. Es la Barcelona que neix a mitjans del segle XIX quan aconsegueix (mitjançant un govern liberal) poder enderrocar les muralles medievals que l'encerclaven i elabora el pla urbanístic de l'Eixample. ¿Però qui vivia en aquella ciutat en transformació? ¿en aquells pisos petits i sense condicions que estudiaren els enginyers Pere García Faria i Ildefons Cerdà? ¿en aquelles cases o pisos nobles, enormes, d'alguns carrers de la Barcelona antiga? Naturalment la “Barcelona oficial” no explica els rerafons quotidians de la burgesia, ni els quefers de les classes baixes. Tampoc quin era el dia a dia dels ciutadans en general.

Hem conegut fragments de la vida de Barcelona mitjançant algunes novel·les. Les de Narcís Oller són la crònica de la burgesia de finals del segle XIX (per exemple, “La febre d'or”), al igual que “Vida privada” de Josep Maria de Sagarra ho és de la del segle XX. “La verdad sobre el caso Savolta” i “La ciudad de los prodigios” d'Eduardo Mendoza ho fan de les classes socials més desfavorides. Algunes són recreacions reeixides d'una realitat que no es coneix de primera mà, d'uns carrers mai trepitjats en el seu moment real. Un apropament interessant es la col·lecció d'articles que Lluís Permanyer escriu des de fa anys a “La Vanguardia”; son tan sols breus pinzellades de situacions disperses, però ens fan conèixer aquella ciutat desconeguda.

Llorenç Sant Marc en el pròleg del llibre “Males companyies” (Distribució Casa del Llibre, 1970), pàg. 7, escriu: “son gairebé ignorades per l'actual generació i –cosa que és més de doldre- que no seran conegudes si, els qui hi érem, no ens decidim a parlar-ne...”, i continua més endavant: “(la premsa) tenia prohibit... de parlar de certes coses, especialment de tot allò desagradable a una societat instal·lada que no volia soroll... esgarrija de veure la buidor dels diaris del temps...”. Josep Maria de Sagarra diu a les seves “Memòries”: “Aquells barris populars es mantenien ignorats i silenciats en el cor de les famílies honestes...”. “La gent de piset no sap mai res de res” (del que passava a la ciutat), escriu Llorenç Sant Marc a “Males companyies”. Potser era allò de “el meu mal no vol soroll”.

Manuel Vázquez Montalbán en el seu llibre “Barcelones” (Editorial Empúries, 1990) parla d'en Llorenç Sant Marc com un “esplèndid memorialista”. Casualment les dues cites que fa corresponen als dos mons barcelonins retratats per aquell: “una florista comença el seu negoci robant les flors del cementiri del sud-oest i venent-les pel carrer...” (pàg. 25), i “...el contrast entre el dramatisme sindical i l'humor negre que es practicava en algunes festes populars dels àcrates...” (pàg. 164). Aquestes son les narracions “Flors i violes” i “Gèniu o la posteritat” del llibre “Temps enrera” (Distribució Casa del Llibre, 1966).

La primera cavalca entre la vida burgesa d'una senyora de Barcelona amb un negoci important de jardineria i el seu tèrbol passat quan malvivia en la ciutat dels deixats de la mà de Déu. La segona narració es centra més en els personatges que iniciaren la lluita obrera, però com sempre fa Llorenç Sant Marc l'objectiu es reflectir la vida d'aquelles persones i no explicar el moviment sindical o polític.

També en aquell pròleg, de “Males companyies”, Llorenç Sant Marc comprèn que “la vida de la delinqüència i de la picaresca, (és el) recurs únic i obligat a què podien acudir tants éssers desheretats...”. Ell intenta reflectir-hi “la vida dels desheretats i dels qui els feien... La del senyor encarcat i responsable amb la del trinxeraire insolent...”. Com dèiem a l’altre article, el seu fill, Josep Maria Carandell, ens havia comentat que recordava una frase que sovint deia el seu pare: “Jo he conegut els pobres i els que els fan”.

Llorenç Sant Marc retrata aquella Barcelona que molts rebutjaren i tan sols desitjaven que desaparegués. Les vides quotidianes dels amos i dels que no tenien res, són el principal tema dels seus llibres. D’uns propietaris que no tenien aquell esperit innovador dels modernistes i (fonamentalment) els noucentistes que construeixen l’Eixample i mitifiquen una Barcelona moderna, culta i catalana; son aquells ancorats en la Barcelona de sempre. Els desheretats viuen en la Barcelona dels baixos fons, on es conrea un anarquisme visceral; es la mítica “ciutat de les bombes”, la “Rosa de foc”. Però, Llorenç Sant Marc no exalta aquell món de la nit, de la taverna, del bordell i la prostituta; no hi ha aquella fauna tan típica de gigolós, assassins, pistolers,... Vol ser cronista de la desaparició d’un món, no cerca l’exotisme als ulls dels lectors. El context de les narracions de Llorenç Sant Marc està reduït quasi a Ciutat Vella o el que eren pobles del voltant (Sant Martí, Poble Nou, Sants...).

Sabrem com parlaven aquells ciutadans, uns utilitzant alternativament el català a l’intimidat i el castellà amb els servents i persones alienes. Els altres amb un català del carrer, bast i prenortiu, emprant sovint paraules del argot propi de la seva feina (de la petita delinqüència). Veurem com vivien; s’hi descriu a bastament com eren les seves cases. Coneixerem quins eren els carrers on vivien els senyors (Mercaders, Duc de la Victòria, Tapineria,...) i on s’estaven els desheretats (Pou de la Figuereta, Cecs de Sant Cugat,... voltants de la plaça de Sant Agustí Vell i del mercat de Santa Caterina); ben a prop uns dels altres. Aquesta és una Barcelona farcida de tavernes on alleugerir les penes i centres parroquials on aquells corbs vestits de negre pretenien apaivagar els desoris propis d’una trista realitat. “Només constatar-ho...”, diu en el pròleg. No pretén historiar, ni fer un treball sociològic. Els seus textos fotografien aquells blancs i negres de certs habitatges on hi viu la misèria, aquells trinxeraires o perdularis; també fotografien aquells colors endolcits de les mansions benestants.

Llorenç de Sant Marc / Joan Carandell Marimón havia viscut de nen i jove al barri de Santa Caterina (al carrer de Sant Jacint). A la “Guía secreta de Barcelona” (1973), el seu fill, Josep Maria Carandell, diu que “aquí se inicia la zona de calles más típicas y apasionantes de la ciudad ...” (pàg. 253). Al tombant de segle, del XIX al XX, aquests barris tenien considerables fluxos migratoris, les famílies benestants marxaven cap l’Eixample i arribaven, potser tan sols amb el farcell sota el braç, gent de terres endins de Catalunya, que escapant-se de les penúries cercaven a la gran ciutat una nova vida. Com els pares de Joan Carandell, de l’Empordà, i de la seva esposa Josefina Robusté Rosés, de les terres de Tarragona. Fins feia pocs anys Joan Maragall vivia al carrer de Jaume Giralt, a tocar del de Sant Jacint. Havia nascut el 1860, “en un carrer negre. El mur hi era humit...”.

També molt a prop, en el senyorial Mercaders, hi havia nascut (el 1894) i hi vivia Josep Maria de Sagarra, en el desaparegut número 33 (on ara es l’Avinguda de Francesc Cambó). A partir del 1912 s’inicia l’obertura de la Via Laietana per donar una sortida al

mar a aquell nou Eixample, es l'anomenada "Reforma". Sagarra hi va viure fins el 1916. Diu a les seves "Memòries" parlant de la seva casa pairal: "Era un ample cau ple de prestigi antic, amb la seva galeria gòtica, amb el seu jardí i patis interiors...". Sagarra descriu la diversitat quotidiana de la vida al carrer de Mercaders: "...un ramat imponent de cabres que omplia materialment de dalt a baix el nostre escardalenc carrer; i això, combinat amb els carros dels magatzems que promovien tota mena de conflictes, topades... convertia el meu barri en un caos de renills, exclamacions i blasfèmies que feia tremolar... quan un carrer estret i empedrat, castigat i desigual com el meu era, envaït per aquelles catapultes, carregades de pells hieràtiques, de bales de cotó i de matèries químiques més o menys pestilents... quan un carreter perdia l'oremus i començava a descarregar-se sobre l'esquena de l'animal... i quan el municipal intervenia... o quan aquella nena que portava un vestidet d'organdí es trobava esquitxada de cap a peus per un producte escandalós d'un color blau de bruixeria... llavors les pacífiques tardes de Barcelona d'aleshores, agafaven un gruix, una palpitació i una insolència... Allò era cafre i guinyolesc alhora i poder contemplar-lo des del balcó de casa meva, us asseguro que s'hi podien llogar cadires..." ("Memòries I", pàg. 206, Edicions 62, 1981).

Aquests indrets, sovint reduïts al perímetre format pel Port, la Rambla, les places de Catalunya i Urquinaona, i el carrer del Comerç, constitueixen una mena de geografia bàsica de Llorenç Sant Marc; com ho és el Poble Nou de Xavier Benguerel, el Guinardó o Gràcia de Joan Marsé, o les Cases Barates de la Zona Franca de Francesc Candel.

Són paisatges però també són estances, llocs on viuen persones. Algun cop intuïm que Llorenç de Sant Marc potencia l'escenari, fa que sigui el protagonista, sap que canviarà (o bé ja ha canviat). Sempre tenim la sensació de que es una realitat de primera mà, que aquelles narracions són una translació de fets i vivències viscudes a prop, a tocar, i no una recreació partint d'episodis copsats per un altre. Intuïm les llambordes, els fanals trencats per alguna pedrada, la foscor dels carrers on el sol entra amb dificultat, la solitud dels passadissos de les cases senyorials... "Sento el carro dels apis que l'empedrat recolza i els altres qui l'avencen tots d'adreça al mercat. Els de casa a la cuina, prop del braser que crema...", Joan Salvat-Papasseit dibuixa el so d'aquells carrers de la Barcelona vella cisellada per la nova Via Laietana ("Nadal", 1921).

Algunes situacions descrites per "Llorenç Sant Marc" em duen a alguns dels poemes de Salvat-Papasseit (1894-1924), a realitats properes. Ambdós vivien en barris a tocar, les realitats copsades a Santa Caterina deuriem diferenciar-se ben poc de les del carrer d'en Gignàs (paral·lel al carrer Ample, darrera Correus). Són, més o menys, coetanis, Salvat neix el 1894 i Carandell el 1901. A més, tenen un origen familiar semblant, són d'aquelles famílies que des de comarques emigren a Barcelona. Segons descriu Joan Alavedra (a "El fet del dia d'ahir i d'avui", Editorial Selecta, 1970), Salvat-Papasseit vivia "en una escala mal il·luminada, bruta, plena de crits i de criatures...". El propi Salvat-Papasseit escriu: "El meu carrer és estret, sense cap arc voltaic..." ("Vespreja i neva", 1921). En una nota autobiogràfica explica d'on neixen els seus poemes diu: "Sóc... d'imaginació escassa, més aviat elemental: tot ho he vist o viscut".

A la molt interessant entrevista de Lluís Permanyer a Joan Carandell publicada a "La Vanguardia" del 20 de setembre de 1987, amb el títol de "Un señor de Barcelona. La infancia en los bajos fondos no mereció ser patria", aquell explica: "Durante mi infancia y juventud, vividas en la calle, lo husmeaba todo y estaba enterado de todo... No tenía

más que siete años y ya me encontraron desmayado en la calle dels Arcs y con un caliqueño en los labios. Me levantaba a las cinco de la mañana para ir a repartir jarras de leche y llegar a tiempo a la escuela del señor Martorell. Con muchachos de mi edad formábamos una banda, de las que había varias en cada barrio. Me apodaban Capitanet porque me gustaba mandar y porque era presumido. Con mi tropa cubríamos la zona de Santa Caterina y nos entregábamos a toda suerte de tropelías. No había colmado o tendero al que no le desbaratáramos el puesto, montado a base de cestos para exhibir la mercancía, y salía hecho una furia, rugiendo un rosario de reniegos. También jugábamos con las chicas a “pares i mares” detrás de los portales. Otro campo de acción preferido eran las azoteas. Saltábamos de una a otra sin descanso y efectuábamos largos recorridos aéreos. Un tipo llamado Fernando era capaz de saltarse de un brinco el vacío de la calle del Vermell. También practicábamos otro ejercicio más peligroso y que jamás he vuelto a ver: dar volteretas sobre la barandilla del terrado. A menudo sobrevenían desgracias irreparables. Uno de los compañeros murió al perder el equilibrio y estrellarse en plena calle. No fue la única pérdida: otro recibió una torta tan descomunal que se desnucó; el apodado Patufa tenía la mala costumbre de subir y bajar las escaleras por la cara exterior de la barandilla de la escalera, hasta que un día le falló el pie, cayó en el vacío y se mató. No había escuelas y los muchachos se criaban en la calle. Las gamberradas que perpetrábamos en mi barrio eran habituales en la Barcelona de aquellos años. Por ejemplo, nosotros les teníamos declarada la guerra a los del Fuerte Pío (*Fort Pienc*) y nos liábamos a pedrada limpia, lanzadas con honda. Un día vi cómo era alcanzado en plena frente y derribado del caballo un guardia municipal. En nuestro bando seríamos una treintena. Organizábamos continuos desafíos. Los padres sabían de nuestro comportamiento, pero se reconocían impotentes para impedirlo. La situación era muy triste. Muchos de mis compañeros a los doce años ya estaban en la cárcel, de la que salían como delincuentes consumados. En mis cuentos y novelas he reflejado aquel mundo...”.

Joan Carandell / Llorenç Sant Marc, el Capitanet, el cap de la patuleia, un brivall del barri de Santa Caterina que va saber arribar ben lluny.

LLIBRES DE LLORENÇ SANT MARC

Va publicar:

- “Temps enrera” (Distribució Casa del llibre, 1966). Novel·la.
- “Males companyies” (Distribució Casa del llibre, 1970).
- “La brillant història” (segona part de “Males companyies”) (Distribució Casa del llibre, 1971).
- “La Gàbhia. Crònica d’un malson” (Editorial Selecta, 1976). Novel·la.
- “El pacte de Lausana i altres narracions” (Editorial Pòrtic, 1979)
- “La mort del benefactor” (Editorial Selecta, 1981). Novel·la.
- “Fallida fraudulenta” (Editorial Selecta, 1982). Novel·la.
- “Quaranta històries” (Editorial Selecta, 1983). Novel·la. Premi Víctor Català 1982.
- “Els comptes clars” (Editorial Selecta, 1984).
- “Allò que mai no s’oblida” (Editorial Selecta, 1984).
- “Guardó, el confident (el terrorisme a Barcelona, 1917-1922)” (Editorial Pòrtic, 1985). Novel·la.

El seu fill Luis Carandell va traduir al castellà la seva primera novel·la, “Tiempo atrás (La picaresca en Barcelona)”. Es va publicar a l’Editorial Plaza y Janés (1967).

Resseguint “La Vanguardia”, he trobat algunes crítiques dels seus llibres. La primera notícia sobre Llorenç Sant Marc, la tenim el 29 d’octubre de 1970 en la recensió del seu segon llibre, “Males companyies”, firmada per “J.V.”: “Llorenç Sant Marc es el pseudónimo de un escritor que —dice en el prólogo de este libro— ha querido dejar testimonio de muchas de las cosas que vivió en la Barcelona de fines de siglo y comienzos del actual. No se trata de una novela, sino de unos relatos que son como verdaderas memorias. El advenimiento del maquinismo en Cataluña vino a poner de manifiesto, aún más abiertamente, las diferencias sociales ya existentes... (*l’autor*) en contacto con los desheredados cuando se les distribuían las sobras del rancho a las puertas de los cuarteles, la sopa a las de los conventos, y sabe de la vida de la delincuencia... Los ocho relatos que componen el libro son vivos y nos los muestra - como antes nos había ya dado otros- en “Temps enrera” y va a proseguirlos en su otro libro de aparición inminente, “La brillant història”...”.

A la de l’1 de juliol de 1971, hi havia la de “La brillant historia”, el seu tercer llibre, també firmada per “J.V.”: “... Las narraciones de Llorenç Sant Marc son propias de un sentimental de corazón abierto y si hacen penetrar al lector en el mundo de la delincuencia menor, el tono con que los personajes son presentados viene envuelto con cierto aire de perdón, dado que la humanidad no es perfecta, ni mucho menos. Llorenç Sant Marc se quita años de encima sin duda al poner en el papel unos recuerdos vividos, que son calificados muy acertadamente del “conjunto de narraciones—testimonio más impresionante que haya sido escrito acerca de la Barcelona de los primeros años del siglo”.

El 7 d’abril de 1977 hi trobem, també firmada per “J.V.”, la de “La Gabhia, crònica d’un malson”, el seu quart llibre: “...es una novela muy divertida y de buen observador, no en vano su autor ha viajado durante años por medio mundo, de aquí para allá, lo que le ha dado ocasión de conocer el desenfreno de esta sociedad de consumo en la que nos hallamos metidos, en la que el individuo queda anulado y no es más que un autómatas al

estilo de aquel famoso Charlot de sus “Tiempos modernos”. “Crònica d'un malson” subtitula el autor su narración... Testimonio valioso de la vida catalana y de Barcelona muy especialmente, vivida y muy bien observada por Llorenç Sant Marc, su prosa se lee con agrado y por su misma ironía sobre este mundo alucinante...”.

Saltant fins el 5 d'agost de 1982 hi trobem la del seu setè llibre, “Fallida fraudulenta”: “... “D’ell és també “El Pacte de Lausana” (*el seu cinquè volum*), llibre de narracions amb estafes, evasió de capitals, burla al fisc, tot tractat amb gran coneixement dels temes que ell per la seva professió havia tingut ocasió de viure. I també es va donar a la novel·la policíaca amb “La mort del benefactor” (*sisè llibre*). Dins d’aquest ordre de la narrativa, ara ens n’ha donat una altra, “Fallida fraudulenta”, novel·la de caient policíac també, amb “suspens”, però sense estridències ni brutalitats, que això no fa pel Llorenç Sant Marc... La prosa de Llorenç Sant Marc és clara, directa i amena. El món dels executius i el seu tarannà, que ell pel seu ofici ha tingut ocasió de conèixer - no pas de viure’n els seus fons tèrbols pròpiament parlant- hi surt tal com és, i ben cru. De Llorenç Sant Marc no se’n perla gaire, perquè no és ni ha estat mai home de capelletes, que són les que estableixen si un escriptor és bo o no ho és i per a les que els que no són de la seva colla no compten...”.

Anant uns anys enrere, a “La Vanguardia” del 9 d’agost de 1979, hi ha un text, de Miquel Dolç, més extens i detallat sobre Llorenç Sant Marc. És “La narrativa de Llorenç Sant Marc”. També comença dient que aquest nom és un pseudònim i passa a parlar de “El pacte de Lausana i altres narracions” (*el seu cinquè llibre*): “Si algún común denominador hermana los dieciséis relatos de la compilación habría que cifrarlo tal vez en al pasmosa combinación de esta frescura y originalidad que jamás abandona al escritor... La temática presenta... una increíble riqueza de registros: de la estafa internacional, con evasión de capitales, o de, la ingeniosa y fraudulenta jugada el erario hasta las más vulgares vicisitudes de la vida diaria, doméstica o social... Llorenç Sant Marc se siente, por encima de todo, “protagonista de la meva ciutat”, es decir, de Barcelona, de una Barcelona “placa de dimonis, d’aranzels, de flors naturals, d’idees polítiques i de bones obres”... Sus tres anteriores volúmenes de narraciones, “Tems enrera”, “Males companyies” y “La brillant història”... glosan aquel período crítico, ciertamente contradictorio, caracterizado tanto por los criterios rezagados como por la arrogancia del poder, que contribuyó a acentuar el mundo sórdido de la delincuencia y la picaresca. Llorenç Sant Marc ha logrado, como pocos, hacernos usar su óptica precisa, a veces despiadada, para comprender unos tiempos “d’heroisme sublim i de ximpleria descordada”... Entre su último libro y aquella trilogía, el escritor nos había brindado su gran novela, “La Gábhia”... significativamente subtitulada “Crònica d’un malson”, para ponernos ante los ojos el deslumbrante... retrato de una precisa resquebradura de nuestra sociedad, una burlesca sátira, basada en hechos reales, de cuantos presencian la anulación del individuo y su dramática automación por empresas deshumanizadas... El vocablo “Gábhia” es una sigla de contracción: la de la empresa “General Anglo-Belga-Hispano-Alemania”. Pero su identificación con “gàbia” (jaula) es transparente... Se trata de unos libros que todos debieran tener en casa: primero, para leer y aprender; luego, para tener siempre a su alcance una prosa limpia, matizada, impecable...”.

L'ARGOT (A LES OBRES DE LLORENÇ SANT MARC)

Aquella Barcelona canalla on hi vivien malfactors i bergants, aquella púrria, de les narracions de Llorenç Sant Marc, parlava amb un llenguatge propi. Era un català pre-normatiu que havia passat de generació a generació, un català (a més) bàsicament de carrer, que reflectia les situacions i peripècies viscudes quotidianament.

A la pàgina web http://www.apuntsdunnummulit.com/?page_id=88, hi ha l'aportació de Joan J. Vinyoles Vidal de paraules d'argot de la delinqüència usades per Joan Carandell; estan a l'apartat dedicat a "Argot" i accedint a "Argot de la delinqüència". Allí es comenta que el propi Llorenç Sant Marc "va tenir la gentilesa de cedir-me, a través de l'editor Lluís Millà i Reig, les fitxes d'argot que havia anat preparant al llarg de la seva vida, les quals vaig poder comentar amb ell per aclarir uns dubtes de pronúncia que tenia... Aquestes fitxes... presenten algunes diferències amb l'argot català coetani conegut sobretot per les obres de Juli Vallmitjana, cosa que no té res de sorprenent si tenim en compte la volubilitat de l'argot i les divergències que aquest pot presentar entre colles diferents; és per la importància d'aquestes diferències que crec interessant salvar aquest llegat i el presento tot seguit amb les notes al meu càrrec...".

Em permeto citar-ne algunes que ens han arribar fins els nostres dies, o quasi (els que ja tenim una certa edat encara els hem escoltat algun cop o altre):

andrapar. Menjar.

barreja. Beguda de matí que prenién els obrers per matar el cuc, feta amb anís i moscatell.

cantar. 1. Fer mala olor. *Aquest xava, canta. Quin cant!* // 2. Explicar allò que se sap a la policia. Fer una confidència a altres que no són del grup.

catipén. Mala olor.

dinyar. Morir.

germanet petit. Membre viril.

jupa. Americana.

llufa. *Fer llufa.* Fallar.

merda. *Agafar una merda. Portar una mitja merda.* Embriagar-se.

nàpia. Nas.

palmar. 1. Rebre cops. // 2. Prendre mal, morir. *Noi, palmaràs! I la va palmar.*

pelar. Matar. *L'han pelat.*

pencar. Treballar. *Què fa en Jaume? Penca?. Me'n vaig a pencar.*

pet. *Estar pet.* Borratxo (popular).

pirar. 1. Marxar, fugir. *Ha pirat.* // 2. *Pira de bufa!* Marxa!

pispa. Lladre. Generalment els que arrenquen moneders i qualsevol objecte de les mans amb violència, per extensió es diu també de tots els lladres.

sòmines. Toix, parat, curt d'enteniment.

sumanda. Pallissa.

torrat. 1. Ximple. *És un torrat.* // 2. Borratxo. *Està torrat.*

trinxeraire. Adolescent sense ocupació ni tutela que vaga pels carrers iniciant-se en la delinqüència. Acostuma a anar en colles que cometem tota classe de malvestats.

virolles. Pessetes.

xava. Neutre que significa noi o noia gran.

Algunes d'altres que surten a continuació:

borda. La casa. S'utilitza principalment per designar la casa pròpia. *Me'n vaig a la borda.*

bulata. Lladre que roba pels terrats. També el que entra als pisos per les finestres properes als terrats.

burilla, Anar de burilla. Anar amb dones públiques.

caio. Bonic.

corb. Capellà. *El corb de Sant Jaume.*

dàtil. 1. Dit // 2. *Pintar els cinc dàtils a la fatxada.* Donar una bufetada.

ferru. Diners. *M'han picat el ferru.*

gura. Policia d'uniforme, municipal.

grasnar. Demanar caritat.

pagesa. Muller.

palpa. Acció de temptejar una persona per tal de veure si porta cartera i on la guarda. Consisteix en aplicar, descurodamment, el dors de la mà sobre el lloc on s'acostuma a portar a l'americana o als pantalons.

pastora. Cartera on s'acostumen a portar els diners.

penca. Treball. *Me'n vaig a la penca.*

picar. Prendre, robar. *M'han picat el ferru.*

pollosa. Gorra.

potosí. Moneder.

puleu. Persona que compra els objectes robats.

puró, purona. 1. Vell, vella. // 2 Pare, mare.

raca. 1. Cul // 2. **A raca en vull...** Expressió equivalent a jo també hi haig d'ésser, jo també n'he de participar.

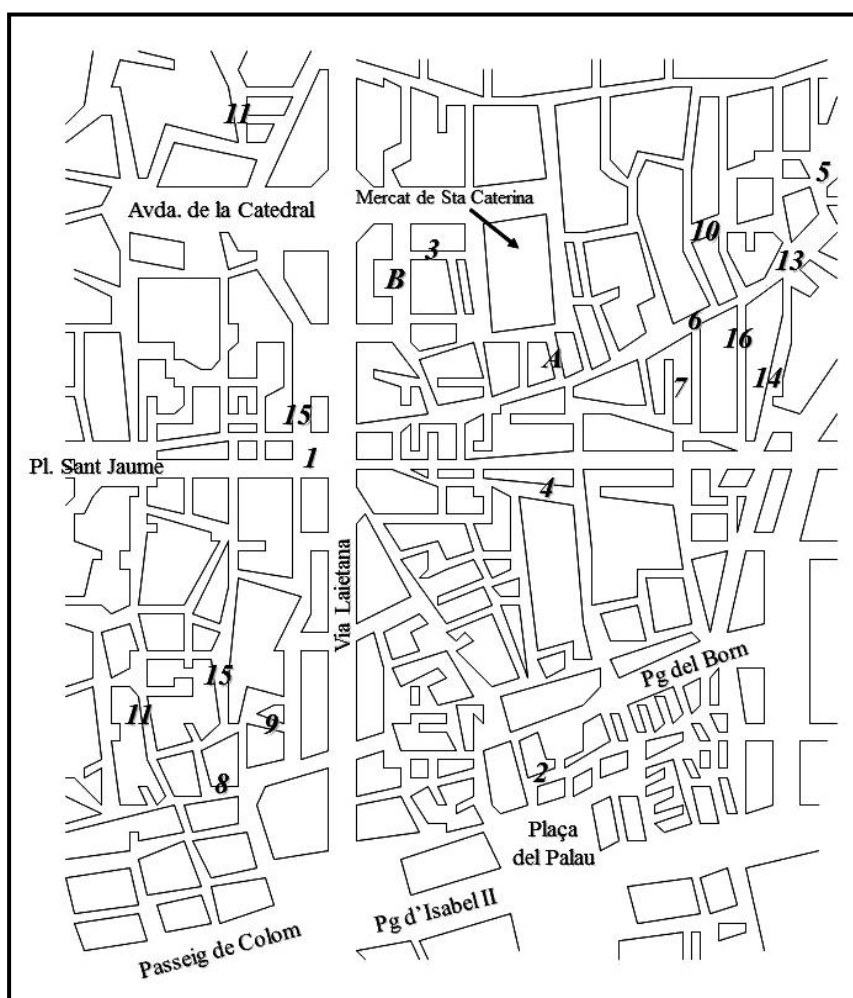
roda. Cul.

xort. Lladre.

CINC CÈNTIMS D'IMATGES D'AQUELLA BARCELONA

En aquella entrevista de “La Vanguardia”, del 20 de setembre de 1987, Lluís Permanyer li demanava a Joan Carandell per acabar una relació de “imágenes impresionistas de la Barcelona de su infancia que en este momento se le agolpen en la memoria” i aquest li fa una llarga enumeració, són una sèrie de situacions que sovint trobarem a les seves narracions i novel·les: “Los vendedores ambulantes perseguidos; el cortejo interminable de pobres que pedían caridad; las madres que imploraban escuelas para sus hijos. En la Rambla, el elegante carruaje tirado a sangre con una gran señora ensombreada y flanqueada por su hijito vestido de blanco, mientras un golfillo se tiraba a los pies de los caballos para pararlo y otro le arrebatava los paquetes, el bolso y las pieles a la señora. Los valents i els pinxos de los bailes, que provocaban peleas callejeras a navajazos; si la lucha era de mujeres, inevitablemente una se armaba de una gran llave que enredaba entre las melenas de la oponente para así poderla arrastrar, llegando en ocasiones a arrancarle el cuero cabelludo. En el Criterion, garito de juego, alquilaron a un tipo de testa gigantesca, que en cuanto había altercados tenía por misión asomar la cabeza y limitarse a proferir en tono amenazador ‘Que hauré de baixar?’; nunca lo hacía porque era un enano, pero intimidaba, pues imaginaban que aquel cabezudo, con semejante vozarrón respondía al cuerpo de un gigante...”.

ALGUNS INDRETS BARCELONINS DE LLORENÇ SANT MARC

- 1: **Angel** (plaça de l')
- 2: **Ases** (carrer dels)
- 3: **Avellà** (carrer dels)
- 4: **Barra de ferro** (carrer de la) de Sant pere
- 5: **Basses** (carrer de les)
- 6: **Carders** (carrer dels)
- 7: **Cecs de Sant Cugat** (carrer dels)
- 8: **Gignàs** (carrer d'En)
- 9: **Jupí** (carrer de)
- 10: **Pou de la Figuereta** (carrer del)
- 11: **Regomir** (carrer del)
- 12: **Ripoll** (carrer de)
- 13: **Sant Agustí Vell** (plaça de)
- 14: **Tantarantana** (carrer d'En)
- 15: **Tapineria** (carrer de la)
- 16: **Vermell** (carrer)
- 17: **Viladecols** (baixada de)

A: carrer de **Sant Jacint**

B: carrer de **Mercaders**

UN INTENT D'APROPAMENT A LES NARRACIONS DE LLORENÇ DE SANT MARC

He intentat analitzar, cercar moments rellevants, de dos dels llibres de Llorenç Sant Marc: “Temps enrera” (Distribució Casa del Llibre, 1966), 224 pàgines, i “Males companyies” (Distribució Casa del Llibre, 1970), 276 pàgines de lletra menuda.

Són sovint allò que es deia “històries de lladres i serenos”, el que els moderns diuen novel·la negra (barcelonina).

“Ball de rams” (del llibre “Males Companyies”)

Narra l'apropament a la política d'un jove advocat, Albert Mestres, fill de casa bona, que decideix ingressar a la “Lliga Regionalista”. El seu pare, un prestigiós advocat, l'avisava que “no has d'oblidar que en el despatx tenim clients que no sé com veuran la teva intervenció en el catalanisme...”.

Deuen ser els primers anys del segle XX, trasbalsats políticament per la defunció del sistema d'alternança en el govern de conservadors i liberals (Cánovas i Sagasta) i per la presència cada cop més important dels regionalistes, les forces anarquistes i les republicanes. El 1890 Partit Liberal va aconseguir aprovar la Llei del Sufragi Universal masculí, fins aleshores sols votava un 5 % de la població, els homes de més de vint-i-cinc anys (la majoria d'edat aleshores) que paguessin com a mínim una quota anual de 25 pessetes de contribució territorial o bé 50 pessetes per l'industrial.

Ben aviat aquell jove polític, Albert Mestres, ataca el “caciquisme” que permetia que uns pocs capitosts imposessin la seva voluntat electoral als subordinats (en el treball). El seu pare li para els peus: “Ui! Noi, que vas lluny... Atacar el caciquisme... ja veurem on ens portarà això de la voluntat popular...”. La seva mare s'esvera quan ho sap: “va amb aquests eixelebrats?. No tant, no tant. També són conservadors. Sí, però no volen parlar en castellà...”. Son anys de confusió.

La família Mestres viu en un luxós pis del carrer del Duc de la Victòria i tenen la costum de parlar en castellà amb el servei, encara que la criada sigui de Berga. La mare, que es filla d'uns terratinents de la Catalunya interior es dedica a conrear les seves amistats i a les obres de caritat (“Ramona, lléveme la ropa de los niños pobres...”).

Per la mare, fora d'aquella Barcelona benestant, que aleshores eren alguns carrers del centre de la ciutat, hi havia un món desconegut ple d'obers industrials, era el perill: “Ja heu vist com van tirar *tiros* a aquest advocat, allà, a Sants...”, i l'amiga li contesta que “per aquelles barriades, no és estrany...”. Tot això és perquè el seu fill impulsa un local de la “Lliga” a Sant Martí o al Poble Nou.

És el petit món de la burgesia barcelonina, on els pares mouen els fils de la societat, les mares són la salvaguarda de les bones costums, els fills van aprenen a assumir els nous temps intentant que res canviï, i les noietaes dolces i boniques tan sols són espectadores sense veu ni nom (“la nena Camprubí”).

La nova situació política du a situacions estranyes: "...però aquests homes barrejats amb els senyors?". Cal aparentar que tots poden anar junts, caldrà anar-los a cercar al seu territori, al Poble Nou. Aquella "Lliga" dels senyors decideix incorporar un obrer a les llistes electorals, "...un obrer distingit, s'entén, un obrer que vingui a contrarestar la demagògia dels republicans... per rebentar els d'en Lerroux...". Els obrers que no cauen sota les directrius del cacic / patró, gairebé sols podran escollir entre uns anarquistes utòpics (o incendiàries) o els republicans exaltats del emperador del Paral·lel, Alejandro Lerroux.

"Males Companyies" (del llibre "Males Companyies")

Aquesta narració dona nom al llibre. És un retrat del submón barceloní. La vida dels desheretats, d'aquells que ni són burgesos ni botiguers, ni obrers. Dels que no tenen ni ofici ni benefici i han d'espavilar-se dia a dia per sobreviure. Malviuen en aquells carrers (i carrerons) perduts enmig del barri de Santa Caterina, que tan bé coneixia Llorenç Sant Marc.

El Cinto es un (vell) petit delinqüent que de tan en tan l' enxampen els *gures* i l'envien a la *borda*. Ha passat "curtes temporades a la presó del carrer d'Amàlia...". Aquesta estava a la cantonada de la Ronda de Sant Pau amb el carrer Reina Amàlia; a partir del 1904 que es va obrir la presó Model del carrer Entença, fou exclusiva per a dones, abans hi conviuen homes, dones i nens. El Cinto parla l'argot propi de la seva feina ("*Marequemvà!*"). Sap que la seva vida no es vida, "el meu noi d'aprenent? El meu Jaumet anar a la *penca*?... de la meva nissaga no treballarà mai ningú!". La solució serà dur-lo a la "*cadèmia de l'Adrogueret*", "una cosa es anar a la pispada del que surti i l'altre és ser carterista dels fins... el que no ha de fer el meu Jaumet és el *bisbe* o el *bulata*"; amb el Xalau del carrer del Pou de la Figuereta no faria res de bo.

Retroba un vell amic, "El Noi Gran", que viu al carrer de Mercaders i havia estat un d'aquells vigilants dels Gremis. "No existia cos unificat de policia i la seguretat dels ciutadans i de les coses anava a càrrec dels municipals, dels burots, dels alcaldes de barri i de tothom que hi volgués col·laborar... (*Els Gremis*) que amb la utilització cada dia creixent de les màquines havien decaïgut de la seva antiga esplendor... una de les tasques que s'havien atribuït era de suplir la manca d'autoritat, vetllant prop dels comerços associats". Anys després sorgiria aquell "Sindicat Lliure" organitzat per la patronal com a força de xoc contra els treballadors organitzats.

El Cinto viu al carrer dels Cecs de Sant Cugat, en ple barri de Santa Caterina. "A l'hivern es treia les espadnyes i les posava sobre els fogons perquè s'assequessin... estirava els braços mandrosament fins a tocar a les parets... El dormitori era allargat i amb prou feines es podia passar... al marc interior de la porta un clau de ganxo on alguna vegada penjava el llum d'acetilè... penjat a la fusta... de la xemeneia, un llum d'oli amb el ble penjant apagat; a la paret d'enfront un calendari, i al costat, un llum de carbur... una finestra que donava al pou, per on es veia el pujar i baixar de les galledes, mogudes pels veïns de l'escala, durant tot el dia... El terra del pis, amb rajoles, ennegrides... amb la pols i la brutícia".

El Cinto "havia arribat a Barcelona, amb els seus pares, fugint de les terres del Priorat...". Vivia amb la *pagesa*, la Roseta. Aquesta havia vingut a Barcelona procedent

d'un poble de la província de Girona i es col·locà de minyona a casa d'un jove d'advocat que cercava prestigi vivint a l'Eixample (Bruc / Ausiàs Marc) i tenint noia. Un dia perduda pels carrers d'aquella Barcelona antiga (Gràcia Amat, l'Avellà, Ripoll), troba el Cinto que li proposa anar a "un ball molt *caio*". Després de beure dues *gracioses* van a fer l'amor a "una cambra fosca i pudent". En endavant, viuran junts.

D'aquells carrers esmentats abans, el de Gràcia Amat va desaparèixer per la obertura de la Via Laietana.

En Cinto obsessionat pel seu Jaumet, se'l enduia a La Rambla a ensenyar-li els tramvies, "només cal pujar i posar-se entre ells i estirar la *pastora* del qui et sembli més banau...". Quan el Cito comença a ser *puró* i l'edat ja no li permet córrer pels carrers li cal anar a la *grasna*, a l'església de Sant Jaume del carrer Ferran (número 28) on el seu *corb* no el té clissat. Allí actua amb complicitat amb un altre: "per donar la senyal em trec la *pollosa*, i el *xort* no li pica el *potosí* fins que es ben lluny". Es un treball prou dur, "anant a la *manguela* treus poca posa". Però ell no es dels que van a pidolar: "ja t'ho dic des d'ara: a la sopa i el ranxo, no hi aniré mai. Encara que em mori de gana...". Al final, es queda sol amb la *pagesa*. Del fill no en sap gairebé res, algun cop li envia deu duros ("*barés*"); està content: "un empleat no els té mai... això és que ha tornat a fer córrer els *dàtils*..."

Assegut amb un vell amic en una taverna del carrer de la Bòria aquest li comenta que el seu fill "n'ha portat més de *sumanda*, en aquesta vida" i que gràcies això ha pujat tal com ha de ser, que ara que "té bastant de *ferru*... Farà el *puleo*... no hi ha cap negoci com comprar el que *piquen* els altres". El seu, aquell Jaumet després d'estar quatre anys a la "*cadèmia de l'Adrogueret*" i quan començava a anar-li bé, resulta que "anava a Sant *Culgat*, a la doctrina... Li vaig fotre un parell de mastegots", però no hi va haver manera. Ara com que dissortadament sap llegir i escriure, fa de comerciant... "mal va quan les coses s'esguerren".

"Eulàlia" (del llibre "Males Companyies")

"Al cap d'anys, encara durava la crisi industrial i mercantil que seguí la pèrdua de les Colònies...". L'Eulalieta es una jove de la bona societat barcelonina, d'una família que viu al carrer de la Tapineria i va al Liceu; té un germà que estudia "la carrera de moda, l'enginyeria elèctrica, al Politècnic de Zuric...". Un dia sorprèn a la seva mare, "donya Gertrudis", dient-li que vol ingressar en un centre de Beneficència. "Havia vist i sentit la buidor i la indiferència al dolor, de les classes adinerades".

Amb el carruatge creuen tota la ciutat fins arribar als paratges mig despoblats "una casa ací, una allà" del Passeig de Sant Joan; allí hi ha l'Alberg de Sant Antoni, al 259 del carrer de Roger de Flor. El contacte amb els pobres encara l'entristeix més, "Jesús, per què ho permets? I plorà intensament...". Amb la seva mare intercanvien frases que sols fan que distanciar-les: "Si veiés mamà, els pobres que vénen aquí!... Sí, mira; te'ls deuen fer expressos a tu, els pobres...". La seva salut s'anirà pansint.

"Camí enllà a l'Avinguda Icària... un industrial conegut deia: Creguin, i ho sé de bona tinta, era molt estranya aquesta noia... Déu l'hagi perdonada". Està referint-se al trajecte

cap el Cementiri Vell de Barcelona, ara del Poblenou; el cementiri de Montjuic no es va inaugurar fins el 1883.

“L’Acadèmia” (del llibre “Males Companyies”)

Aquí retrobem aquella “*cadèmia de l’Adrogueret*” on anava el fill d’aquell petit delinqüent dit Cinto (de la narració “Males Companyies”). Estava “al quart pis d’aquella casa del carrer de la Cadena”. Aquest es el carrer on el 10 de març de 1923 uns pistolers del “Sindicat Lliure” pagats per la patronal van assassinar al dirigent anarcosindicalista Salvador Seguí, “El Noi del Sucre”.

En aquella entrevista de Lluís Permanyer a Joan Carandell de “La Vanguardia” citada abans, aquest explica: "Al principi la Gran Guerra, en la parte baja del Raval el “Adrogueret” tenia una escuela de carteristas en un terrado. Había colgado una serie de maniqués que llevaban unas placas de metal estratégicamente colocadas, de manera que caían al suelo cuando el trabajo desvalijador del aprendiz no era correcto. Inmediatamente recibía un buen castigo: latigazos o bien golpes de vara. Yo descubrí aquella escuela un día en que el “Adrogueret” no estaba. Me llevaron allí por si tenía interés en ‘matricularme’. En la calle del Pou de la Figuera había otra escuela parecida...”

L’Adrogueret ensenya, dirigeix i controla als seus aprenents. “Neula, fes la *palpa* al *raca* del primer... Va carregat, jo li he posat la *pastora*” o “fes el *dos* a aquell...”, i un d’aquells brivalls s’apropa a la filera de ninots penjats del sostre esperant que el seu gest precís no faci sonar cap d’aquelles campanetes que unides per filferros envolten aquell estaquirot; si no hi ha cap estrebada, el silenci absolut serà el premi d’aquella *palpa*. Si no es així, l’Adrogueret l’escriidassa: “Allò de ta tia... Si sempre ho fas igual, que en portaràs pocs, de capellans a l’enterro!”; o algun cop fa anar el fuet. Quan tenen una certa pràctica els du a donar una volta amb tramvia, a provar-ho amb d’altres estaquirots.

Del poema “54045” (1919) de Salvat-Papasseit: (Dalt d’un tramvia) “m’he palpat bàrbarament, si m’han pres la cartera. A fe que no en portava...”.

L’Adrogueret escull els alumnes, no tothom pot accedir a les seves lliçons. “Un noi eixerit no baixa la voravia amb el peu pla; així ho fan els vells. Baixa de punta i de costat”. Els repeteix: “observació, molta observació, filar, filar sempre”. Però el perill no serà tan sols la policia, “quan els tinc mig ensinistrats, vénen aquests podrits de la Parròquia i me’ls foten...”. Deu estar pensant amb aquell Jaumet, el fill del Cinto.

“El sol i les pedres” (del llibre “Males Companyies”)

“Tireu cinc cèntims!”. Uns nois es llencen a l’aigua del port a la recerca de les monedes que els hi acaben de llençar els viatgers de les “Golondrinas”. Mentre es vesteixen darrera unes caixes de fusta, el Ramon i el Quimet, es diuen: “Quan seré més gran, la mama em comprarà unes espartenyetes... jo tinc unes sabates...”.

Aquesta circumstància la va viure el propi Joan Carandell. Explicava a Lluís Permanyer en aquella molt interessant entrevista publicada a “La Vanguardia” del 20 de setembre de 1987 (amb el títol de “Un señor de Barcelona): “No contaba aún diez años que ya, al lado de la Vulcano, de donde salían y arribaban las Golondrinas, junto con otros trinxeraires” pedíamos a cuantos iban a bordo que lanzaran monedas al agua...”. Aquest moll de la Vulcano estava a la Barceloneta, és el que ara es coneix com el Moll dels Pescadors.

Més enllà, al costat del Portal del Mar, de l'estàtua de Colón cap a la Via Laietana, hi havia aquell Moll de la fusta del poema de Salvat-Papasseit (“Nocturn per a acordió”, 1925): “Vosaltres no sabeu que és guardar fusta al moll, però jo he vist la pluja a barrals sobre els bots... Quan els mossos d'esquadra espiaven la nit i la volta del cel era una foradada sense llums als vagons... totes les mans de tots els trinxeraires com una farandola feien un jurament al redós del meu foc... I en la boira es perdia el trepig...”.

Aquells trinxeraires de la narració de Llorenç Sant Marc “com gairebé cada tarda... pujaren cautelosament per una escala fins al terrat. Forçant la porta pogueren finalment obrir-la i així es dedicaren a córrer i saltar, per tota l'illa de terrats i teulades, des de la plaça de Sant Agustí Vell fins el carrer d'en Vermell... Fent esqueneta per saltar baranes o passant com farcells els més petits... Anem a fer barrila!!...”. En la mateixa entrevista a “La Vanguardia” també comentava aquesta peripècia: “Me apodaban Capitanet... nos entregábamos a toda suerte de tropelías... Otro campo de acción preferido eran las azoteas. Saltábamos de una a otra sin descanso y efectuábamos largos recorridos aéreos...”.

El Quimet “era lliure com un home gran, molt valent, i mai ningú no li cridava... el seu prestigi i la seva valentia en feien, a més, l'amo indiscutible de la noia més bufona del barri, l'Amparito”. En algun replà d'una fosca escala juguen a “pares i mares”, treuen uns platets i unes olles... “figura que tu ets fuster i que treballes molt lluny... Havent sopat feien els que els pares i les mares: se n'anaven a dormir, darrera la porta d'aquella escala”. Però sempre hi ha d'haver algun bocamoll: “En Quimet i l'Amparito s'estaven tocant el cul!”.

En Quimet viu amb la seva mare, el pare se'n va anar al néixer. A aquell pis hi fa cap en Josep, un capatàs del moll que es el nou home de la mare i que fins aleshores vivia en una pensió del carrer dels Ases. Quimet, que “ja tenia prop d'onze anys i començava a gallejar...”, se'n va de casa. Un noi més gran el convida a incorporar-se a la seva colla de malfactors: “sempre tenim cèntims i berenem al carrer del Migdia i fumem. I vénen noies que es deixen fer tot el que volem...”.

Ens topem amb una frase estranya: “Ara serà ell la Sultana?... jo no ho vull, que ho sigui ell”. La diu un altre noieta al *capità* (en Saltí), al cap d'aquella patuleia, referint-se al Quimet. Aquella banda no respectava res, tan feia si eren llençols de l'Eixample com de barris obrers. Algun dia anaven a menjar al “Restaurant Obrer de Santa Madrona, del carrer de Calàbria números 8 i 10... regentat per les Filles de la Caritat, on hi concorrien diàriament uns tres-cents obrers... sopa d'arròs, fideus i verdura, cinc cèntims”.

Un cop en fan una de grossa, de matinada un d'ells s'endú a un senyor mig borratxo, que acaba de sortir d'un cabaret de La Rambla, cap aquells carrers al voltant de Santa Madrona. Aquell dubta: “hi ha massa cases de barrets, i si la dona em veia pensaria que

he anat de *burilla...*”; després l’assalten entre varis, l’apallissen i el roben. “M’han robat... deuen ser els trinxeraires...”. Els cal amagar-se durant uns dies.

Finalment l’aferrissada oposició d’en Quimet no el salvarà de fer de “Sultana”: “El *capità...* farfallejà els botons del pantalon... No ho vull!... caigué a terra sense coneixement... Vols que te’l portem?”.

“Les filles de la guerra” (del llibre “Males Companyies”)

“L’Andreu diu que ha de ser aquesta. Diu que té classe...”. La senyora Teresa cerca la Palmira, una joveneta de catorze anys que viu amb la mare i dos germanets. Convenç a pobre vídua de que a casa seva “aprendria a cosir i li ensenyaria de lletra i d’escriure...”. Bé doncs, anirà a treballar al “magnífic taller de modista al carrer Comtal”.

Aleshores comença la preparació de la noieta, la senyora Teresa l’acompanya a comprar-se vestits a una botiga del carrer Nou de la Rambla (“les nostres noies van com princeses”). “A l’emprovador feren despullar gairebé totalment la noia... Davant del mirall, Teresa li passà la mà pel cos... la va fer moure una bona estona per tal d’apreciar si sabia tenir els posats gràcils de senyoreta de bona casa”. A la Palmira li agradaven tantes atencions. Un dia la senyora Teresa es troba casualment amb Don Andreu i el seu fill l’Eduard, i aquests les conviden a passejar en cotxe per la ciutat.

La Rambla està farcida de gent, “una onada de xicots joves pujava estrepitosament, cantant cançons humorístiques... Són aquesta colla de ximplers de la Catalana d’Estudiants... Tots de cases molt riques. Per això estudien. Són com l’Eduard, i demà seran els amos de Barcelona”.

En un altre cita, l’Eduard excusarà el retard del seu pare doncs “tenia una junta amb uns banquers”. En un moment determinat parlen la senyora Teresa i l’Eduard: “aquesta mossa et costarà un ull de la cara... El que has de fer és anar a la botiga a emprovar-li més vestits i roba interior...”.

Al cap d’un cert temps, amb la confiança guanyada de la filla i mare, la senyora Teresa aconseguix portar-la “tres o quatre dies a la seva finca... a una torre propera del veí poble de Cerdanyola”. En aquest punt hi ha una el·lipsi temporal. Ens trobem ja en el judici on jutgen aquella conxorxa. Quan el fiscal parla de l’Eduard diu que li recorda aquells que entrada la nit volten per la cantonada de La Rambla amb el carrer Ferran, es “el tipus característic del traficant... amb l’americana cenyida i el pantalon tombat, amb les botines de taló alt, la gorra inclinada o el barret fort i el mocador al coll, vigilant amatents la marxa del negoci en la qui ja tenen encarrilada i cercant àvidament la qui pot ser la nova víctima...”, per finalment “lliurar-la a un home d’edat avançada”; aquell que gaudia del mirall transparent de la botiga de roba.

“La Portalada” (del llibre “Males Companyies”)

Es el “Centre Catòlic d’Obrers de Sant Pacià”. Aquest es un local que d’una manera experimental, agosarada, ha organitzat mossèn Ribas “a l’escalf de les Encíclicques de

Lleó XIII, el Pare dels Obrers...”. Alguns dies festius s’hi fan unes peculiars representacions teatrals on “un soldat declara el seu amor a un ferrer”: “Amor meu. No ho pensis més... I el ferrer, sense moure’s, preguntava: I ella què et va contestar?... la prohibició absoluta que, al teatre dels cercles, hi representessin tots dos sexes barrejats obligava a alterar o substituir els diàlegs i, quan no hi havia més remei, es deia a un home allò que només es podia dir a una dona”. Quan acabava la funció “un afeccionat al piano marcava amb dos dits, el Ball Pla o l’Hereu Riera, i nois i noies... es reunien i dansaven adelerats”. El ball no els agradava als directius, i menys a mossèn Pere, el coadjutor, que deia que “no els va inventar cap sant, no, sinó l’impur...”.

D’aquesta relació sorgien nuviatges, alguns d’amagatotis; com aquell xicot que des de la cantonada es comunicava amb la xicoteta que s’estava al balcó “per mitjà de l’alfabet de signes...”. Aquesta inversemblant situació procedia de la realitat propera al autor, en el text “Joan Carandell Marimón: la seva època, la seva gent” comento que aquell primer nuvi basc i la que seria la “tia Anita” (que es casaria amb Lluís Carandell) es comunicaven d’aquesta manera per eludir la fèrria vigilància de la mare d’aquella.

Aquesta tasca pastoral era contrarestada pels nois de les Joventuts Àcrates o els “Jóvenes Bárbaros” d’en Lerroux que a les portes de les esglésies “venien uns papers del mateix format que el Full Dominical”, quan el feligrès se’n havia adonat tenia a les mans “La Hoja Fraternal”.

Més endavant, venen d’altres capellans a observar aquella nova obra parroquial, un d’aquests un xic inquiet li pregunta: “deu ésser una mica perillós això d’aquesta barreja de nois i noies... tan junts?”, i mossèn Ribas li etziba que “aquí el qui no llaura dret, al carrer!”. Els explica que es vol “procurar mantenir l’esperit gremial, que va desapareixent; els Gremis i els seus inscrits eren fidels de l’Església, mentre que la dispersió obrera a les grans fàbriques i tallers... junt amb aquesta allau... de gent que ve a buscar feina...”, i conclou dient que “l’obrer és emparat per nosaltres i guiat...”. Això del obrers produeix un cert rebuig en aquells, que ràpidament apaivaga: “no n’hi ha cap d’obrer, en el Centre! Tot són empleats, dependents, botiguers”. Aquells nous temps els exasperen: “llibertat, llibertat... una llibertat que no està dominada per la tutela de l’Església no és res! La llei de l’embut, és, una olla de grills”.

Per acabar, la narració fa una acurada exposició d’una sessió de “doctrina” per part d’aquell intolerant mossèn Pere a una colla de noiets del barri. “Una vegada hi havia un noi d’una casa molt rica...”, que naturalment es convertirà en un pervers als ulls de Déu. El sermó s’allarga terriblement sobre la maldat d’aquell, fins que “les ombres blanques dels cavalls de l’exercit vindicatiu de la Justícia Divina passaven desbocades...”. Enmig algun noieta crida que tenia pipí, o que volia marxar. I, acaba aquell apocalipsi: “després que vagin dient els renegats, els descreguts, els republicans i els heretges que no hi ha infern! En voleu més proves? Ja podeu marxar! Au, au... al carrer!” bramava el capellà mentre “la quitxalla continuà clavada en els bancs amb els ulls ben oberts”. Arribats al seu carrer “els uns es miraven els altres... *Tu, tamé niràs a l’Impén...*”, mentre una mare diu a una veïna: “Noia, això de la doctrina és oli en un llum. Surten tan obedients i quiets”. Un parell d’hores abans aquell carrer era un cafarnaüm.

“El desengany i el cinisme” (del llibre “Males Companyies”)

Aquesta narració es la més extensa d'aquest recull, són 94 pàgines de lletra menuda. Es una novel·leta sobre l'ascensió fulgurant d'un jove advocat sense escrúpols que arriba a Barcelona amb una mà al davant i l'altre al darrera, i finalment aconseguirà escalar a les més altes instàncies polítiques d'Espanya. Se'n dubte es la que reflecteix més la realitat política d'aquell temps, on imperen el caciquisme d'uns o el populisme exagerat d'altres. S'hi detalla acuradament alguns d'aquells tripijocs electorals: aprofitar un descuit per introduir un gruix de paperetes favorables a l'urna, trencar-la si l'indret es un feu dels contraris, suplantar electors,....

La carrera política de Jaume Casas Vallarino comença com a directiu en un centre de barriada d'un partit republicà. Més endavant veurem que serà el Republicà Radical d'Alejandro Lerroux, tot i que no hi ha moltes precisions.

“La pobra plaça de Catalunya, que urbanísticament ha estat sempre una olla de cols, és aleshores poblada totalment de palmeres i, tot d'una, se senten dos trets...”. Es el dia abans d'unes eleccions, aquells “Jóvenes Bárbaros” busquen brega; s'enfronten a una vintena de joves del Requeté que es presenten en formació militar. Es produeixen dos ferits. L'endemà a la ciutat corre el “rumor del gran nombre de morts i ferits...” que farà que la “bona gent d'ordre s'abstingui d'anar a les urnes...”. En els centres del partit l'activitat es frenètica, “un rengle d'homes surten d'una de les cambres, capitanejats per algun entès en *rodes*... Tu vas al 14, al 21, al 37 i al 46. Alerta que al 37 són molt exigents; són capaços de demanar-te els papers. Dius que te'ls has deixat a casa i marxés de pressa... Ets fuster, eh! Fes cara de fuster, home!...”.

Un any enrere, quan el nostre polític aconsegueix que el partit el designi com a candidat a les eleccions municipals, engega la seva maquinaria de captació de vots. Lloga un entresol a la Rambla de Santa Mònica on hi posa una mena de gestoria que per uns abonaments ridículs aconsegueix resoldre (amb pressions i influències) petits afers. Sols costa començar, després el seu poder anirà augmentant progressivament. Es el clientelisme. “Més enllà del límit que separa la demarcació del districte no li interessa res...”. Es un home de paraula fàcil i amplis coneixements; quan en algun cas les seves gestions xoquen amb algun funcionari judicial massa estricte sempre té la frase adequada a punt: “*A baix el delictes i salvem el delinqüent*”. Els seus “col·laboradors” li son sempre fidels; a la majoria els ha conegut al Jutjat de Guàrdia on a anat a la recerca d'algun trinxeraire: “Mira, jo ara faré el que sigui perquè surtis de seguida, i demà a la tarda em vens a veure”.

Com que es un nouvingut en el partit, li han assignat el districte cinquè on sempre guanyen els partits dretans. “Allà on l'obrer, apolític per temperament...conviu amb l'adroguer o el carboner... habituats, sense barrejar-s'hi, amb el tracte de la prostitució i la delinqüència, que sempre son de dretes... s'augura una autèntica victòria de monàrquics i regionalistes”. Com a factòtum d'aquests hi trobem a aquell vell conegut de l'Adrogueret, “paladí de la causa monàrquica”; la pressió que fan ell i els seus homes “dóna sempre una gran xifra de vots”.

Però ara es trobaran amb nous mètodes. Aquell Jaume Casas Vallarino fa que dies abans de les eleccions “es recullen els noms dels morts, dels qui són fora o hi seran i dels malalts que, de segur, no votaran.”. Amb tripijocs aconsegueix també suplantar algun

president de mesa. Naturalment obté “una majoria tan aclaparadora que gairebé és sospitosa”.

Passats uns dies aquell Adrogeret (“glòria de la delinqüència barcelonina”) parla amb un altre del seu gremi: “Em vas ben fotre...¿I que en vau fer, del president de debò?...el vam amenaçar que... cantaríem a la seva dona tot allò de l’amiga. I el Nano (el fals president) vinga anar endinyant les paperetes”.

Amb la total sorpresa del seu propi partit serà regidor a l’Ajuntament. Ara comença la lluita pels càrrecs. Les seves maniobres el duen a comissions que manegen diners, molts diners (Finances, Foment, i Urbanització i Obres); d’aquesta última se’n farà l’amo. A algun altre li assignen la de Cementiris, “ja us podeu anar entretenant...”. El propi Joan Carandell ho fou l’any 1935 nomenat pel alcalde de Barcelona Joan Pich i Pon.

Es l’inici del seu esplendor. Mitjançant “fer créixer carrers”, augmentant sobre el paper la superfície del nou empedrat real, o be comprant i venen terrenys que per la seva posició privilegiada sap que aviat hi passaran noves línies de tramvia, la seva fortuna personal anirà augmentant sense esforç. Ara que té més mitjans, aprofita per millorar la seva xarxa de col·laboradors i alguns els col·loca a l’Ajuntament. Crea un arxiu amb una fitxa per cada peticionari de favors, en la que hi consten les dades que saben d’ell i les gestions li han fet. Quan torna a demanar algun altre cosa, el fan esperar el temps necessari perquè el gran home, en Jaume Casas, pugui llegir la fitxa; un cop acabada la visita “el regidor se’l mira pensatiu i li fa una pregunta inesperada, màgica: I que? Li va quedar bé el braç, al petit Emili?... Però, senyor Casas... però que se’n recorda? Si ja fa prop de dos anys...”.

La narració continua en un salt temporal que sorprèn al lector: “Al cap d’anys la tornen a veure. Com cada matí, entra a l’església del Pi...”. Donya Dorotea viu en una casa de propietat a l’Eixample, al enviduar a Madrid s’enyorà de la seva ciutat; no es fa amb ningú. “El pis és enorme; amb sis balcons davant i grans vidrieres; la balustrada, de pedra esculpida tota ella, figurant fulles i troncs, recorre tota la façana, i l’entrada del carrer es ampla... a banda i banda, una escala de marbre... dos passadissos, que surten dels salons laterals, arriben a la part més interior del pis... Darrera de tot... les cinc habitacions del servei que requereix la casa i una sortida que dóna a una escala conduint al jardí...”. Ara viu “amb la vella criada que ha seguit Dorotea per tot arreu des del dia que aquesta es casà”. Aquell pis, el compraren fa anys. “Ja veus com vivien aquests podrits”, va dir la Dorotea al seu marit. “Ell grasset, amb l’americana molt cenyida al cos i curta, el bastó gruixut pengim-penjam i el barret, de feltre, de gairell...”. Aviat ens en adonem que aquest és el nostre polític, en Jaume Casas.

Després de repetir com a Regidor, aconseguí ser diputat a Madrid una colla d’anys. La seva carrera fou fulgurant. “La política és la seva feina... ¿Avui hem de fer festa? Doncs a preparar feina per demà... Fora no hi ha res més al món”. Saben que cal lluitar, que no et regalen res: “ningú no surt del pou si s’adorm”. S’atrauen i es menyspreen, es necessiten.

Aquella “gestoria” de Barcelona s’ha fet gran, i ara li cal una sucursal a Madrid. Els negocis agafen volada; però els bens visibles aniran a nom de la Dorotea. Aquell vell perdulari convertit en diputat anys i anys, veu arribar els sabres d’en Primo de Rivera, i

aquella República desitjada; només que ara la vol “d’ordre, moderada”. Ha arribat tan lluny que comença a sonar com a ministre. Dirigeix un important grup dins del seu partit, però el cap d’aquest sempre l’ha mirat sempre de reüll, no se’n fia. Ell espera la cartera de Foment, li ha promès. No mou un dit esperant que es concretin els esdeveniments. Però aquell li fa la traveta, i el gran bergant l’anomena en el discurs agraint-li les seves gestions per escollir a la persona que deu ser el nou ministre de Foment: “al suggeriment i fins i tot a la insistència del nostre amic senyor Casas...”. Quan arriba “la revolució, la carrera de Casas, iniciada a Barcelona l’any 1904, ha acabat. I té seixanta-tres anys”. Acabada la guerra tornen a Barcelona.

En un altra salt, ara enrere, trobem a Casas quan encara era tan sols un jove advocat. Com que necessita fer diners, molts i ràpids, fa treballar per a ell molts del que ha lliurat de la garjola, del Jutjat de Guàrdia. La Dorotea li fa d’enllaç, te traça i empenta, amenaça quan cal: “(els diners) són per a gent de molt amunt. Aquest senyor és un dels caps més importants de la Maçoneria”. La Dorotea fins aleshores feia el carrer amb poc èxit, ell l’ha vist sovint “com passeja el seu fracàs” pel final de La Rambla. Poc a poc s’aniran unint, es necessiten. Ella es revelarà el millor negociant dels tèrbols afers del regidor, sap regatejar i imposar la seva opinió; es dura, amb una ambició sense límits.

Ara de vells, continuen agredint-se: “Ets un no ningú... Calla, calla, que si no hagués estat jo, encara faries senyors per la Rambla”. Sols, asseguts en el sofà, reviu un lluny passat. L’un quan quedà orfe als nous anys: “recorda el capellà que passava estones a la botiga de baster, on ell era aprenent, i que l’havia iniciat en les beceroles”, l’altre quan “a onze anys, sobre la barca plana i assolellada, riu avall, havia estat objecte de les més baixes violències per la corpulència brutal d’un sirgador passavolant i ebrí”.

“Flors i violes” (del llibre “Temps enrera”)

La senyora Rodoreda està embadalida per aquell jove estudiant d’enginyeria que es diu Santiago, pensa que es un molt bon partit per la seva filla la Maria del Carme. La mare d’en Santiago Pagès té una elegant botiga de flors al carrer de Mallorca (“La Siempreviva”), “miralls i llums luxosos donaven la sensació d’un negoci sòlid... aquella gent disposava d’un bon capital”; el pare era cap de secció a l’Ajuntament. Aquell xicot era molt ben plantat però no tan intel·ligent com es deia, “a l’Escola d’Enginyers, Flor de un dia, com li deien els companys, feia el que podia”.

Els Pagès demanaran la mà de la senyoreta Rodoreda, “i al cap de poc se celebrava el casament a l’església de la Concepció”. Ja sortint de la cerimònia, “el matrimoni Pagès fou aturat pels fotògrafs, la senyora Fuensanta, com si el seu pensament es trobés lluny del que passava...”, i es en aquest moment (que intuïm produït pel esclat lluminós i blanc d’un flash) en que recorda aquells fets que començaren fa una vintena d’anys.

“¡Mala hija! ¡Perra! ¡Dime quién ha sido!...”, el cap de la fàbrica de licors (d’algun poble de Múrcia) l’havia deixat prenyada. “Madre le arrancará los ojos y le matará”. Aconsegueix cinquanta duros i marxa a Barcelona. S’està de rellogada i frega cases del mati al vespre fins que està a punt de tenir el nen. “Comprava, abans d’anar a casa, deu cèntims de mongetes o cigrons cuits, un tall de bacallà fregit i un tall de pa”. Fuensanta Sánchez té disset anys.

Mentre li guarden el nen, reparteix flors per la ciutat. “*I estas flores que sobran i són pansidas, ¿qué quiere que haga?... Llença-les*”. La Fuen es una noia espavilada, barrejant-les amb d’altres les vendrà pel seu compte. Compra un carretó, al carrer de la Barra de Ferro, per fer la venda ambulant. Un dia que està a la plaça de l’Àngel, veu passar un “enterrament molt luxós... seguien tres carrosses plenes de flors”. A partir d’aquell dia, quan no la vegin, s’endurà les flors del Cementiri Nou (Montjuïc). Entra sempre “vestida de negre amb un tros de mantellina... compungida i amb un aire entristit”. Comença a tenir empleats, dos vaillets de les barraques properes l’ajudaran.

La mala sort fa que l’enxampi un guarda del cementiri (“*yo no soy cap lladre!...yo soy comerciante*”), però la bona sort farà que es mirin amb bon ulls (“*si me vol veure...io tinc la parada en la Conserció. Al carrer València*”). En Francesc Pagès, emigrant de Berga, queda astorat quan s’assabenta que tan sols aquell matí ha guanyat 276 pessetes, ja ell li donen 200 al mes!. Al diumenge van a dinar a can Culleretes (per tres pessetes el cobert), després a ballar a la Bohèmia, i busquen alguna habitació per... “no sé on podem anar, tens aquesta cara de criatura! *Malietsiga!*... Deixem-ho córrer”. Es casaran, faran passar el nen com a fill dels dos, i continuen guanyant els diners a cabassos... “S’havien arribat a donar vergonya de portar tants diners i tan sovint al banc...”.

Primer lloguen un pis “luxós i gran” del carrer de València, i després “es decidiren a construir, al carrer de Muntaner, un gran edifici a tot luxe”. Un dia, el marit (el *Citcu*), que a anat escalant llocs a l’Ajuntament, li diu: “¿I vols dir, Fuen, que no n’hi ha prou, ja, d’aquest color?...en Santiago es fa gran... Si tant t’agraden...posem una botiga ben elegant... I t’hi entretens”.

“Mentre hi ha vida hi ha esperança” (del llibre “Temps enrera”)

Aquesta és de les poques narracions de Llorenç Sant Marc no ambientades a Barcelona: “En aquella ciutat de segon ordre, de la qual no revelarem el nom perquè aquests senyors estan plens de vida...”. Sabem que te una plaça Major amb un monument al Dr. Reixach.

Una notícia de la premsa ens posa en antecedents: “Restablecido de la dolencia... D. Pedro Pucurull parece que volverá, muy en breve, a hacerse cargo de la dirección del Instituto”. La senyora Rosa que té fama de “trafica”, farà qualsevol cosa perquè el seu marit no perdi aquell important càrrec. “Ella mentre pugui veure al seu Pere lluint a la processó...”. El marit, que surt “d’una ombra de feridura” no en vols saber res de tornar. Hi ha una Junta, de la qual el factòtum es el senyor Rigual, que haurà de decidir; i tot sembla que nomenaran un nou director. Però la senyora Rosa que deu saber de quin peu coixeja aquell Rigual li prepararà un parany: “quan entrà la Mercé, la cigarreta caigué dels dits del visitant. Mercè, la cosidora, una jovenassa de deixa’m encendre”. Després d’uns quants dies de visites a casa dels Pucurull, amb la senyora Rosa facilitant algun moment de solitud perquè aquell s’anima i alhora interrompin-ho amb alguna inesperada entrada, el senyor Rigual dirà als membres de la Junta que “no ens hi podem oposar... es una imposició que ens ve de dalt”; la bleada de la seva dona li dirà: “T’han fet jurar la constitució”.

El proper dia que visita la casa Pucurull, la senyora Rosa els enxampa: “Vaja, senyor Rigual, que el que vostè a fet no té nom. Abusar així de la nostra hospitalitat!. No se’n dona vergonya, un home casat... Preferiria que no tornés a posar els peus aquí”.

“Negocis bruts” (del llibre “Temps enrera”)

El senyor Ramon Renau pertany al mon dels afavorits, viu al Portal de l’Àngel. “Un d’aquests dies vindrà un enginyer, amic del que tenim a la fàbrica de Sants, per estudiar si es pot instal·lar la il·luminació...”. Es una persona agosarada que en du alguna ficada al cap: “es irrealitzable, aquest bandit xerraria; em comprometria”. A partir d’aquell moment la seva activitat es concentrarà en sondejar al seu banquer, Don Jeroni, si podria obtenir un crèdit de...dos milions!; i alliçonar a aquell “bandit” sobre la malifeta que li farà guanyar molts diners. Aquest treballa a la foneria de can Recolons, “als afores de Barcelona, cap a l’altura del avui carrer Aragó i Aribau”.

Pere Salsench té uns trenta-cinc anys, va “afaitat i sense bigoti, puix que era un revolucionari i no li agradava el pèl a la cara”. Viu al carrer d’Espolsa-sacs i fou ell qui uns anys enrere va fer el sabotatge del Vapor Vell. El senyor Renau creu que “hi ha massa tranquil·litat” pel negoci que té entre les mans, li cal una mica d’enrenou. “Jo per deu mil pessetes sóc capaç de fotre foc a tot Barcelona... li organitzo una vaga amb trets i tot”. El punt de trobada serà el carrer de les Basses de Sant Pere. La manera serà enviant-li una postal (amb un segell d’un cèntim) que fa escriure a un d’aquells escriptors de les barraques que hi havia al costat del Palau de la Virreina. Allà hi havia els “amanuenses” que redactaven, per un mòdic preu, els escrits que els hi demanaven aquells que no sabien de lletra. Podien fer des de cartes o complimentar documents oficials. A partir dels anys vint del segle XX ho feien amb màquines d’escriure. El 1954 un incendi les va cremar, aleshores es van traslladar darrera el Mercat de la Boqueria, a la plaça de la Gardunya, on van subsistir fins inicis dels anys noranta.

El senyor Renau es vol venjà del menyspreu que li varen fer a la darrera Junta General de Ferrocarrils al no nomenar-lo ni com a “trist vocal”. Farà baixar inesperadament les accions dels *Carrils* (que ara “estan massa afermades”), i comprarà tot el que pugui amb el crèdit del banquer. Però, a més, ho vol fer sense perdre la seva fama de “senyor”. Tot un precedent d’enginyeria financera.

“Des que la conspiració havia començat, en Pere revivia els seus millor dies... Recorregué diverses tavernes de Sant Martí i del Clot. Per Sants i els barris de Marina...”. El seu lema es “*a fer mal, ben lluny de casa*”. Mentre, el senyor Renau “se n’anà a ca l’Arnús, el banc del passatge de Madoz” a recollir les joies que hi tenia per amagar-les a la seva finca de Gavà, per “si alguna cosa fallava i havia de fugir”. Aquella nit el seu cotxer li diu que “sembla que a baix al Poble Nou hi ha hagut raons”. A l’endemà molts treballadors criden: “Cap Barcelona! Cap a la Rambla!”. A les famílies benestants es parla de “la quantitat de morts i ferits que hi ha hagut”, la ciutat està consternada; i les accions van avall. “A ca l’Arnús, una dona, amb un mocador al cap, treia del cistell un paquetet d’accions del Carrils i les donava a l’empleat de la taquilla pel preu que li’n volguessin donar”. Sempre perden els mateixos. Retorna la normalitat.

Amb el bitllet a la butxaca, a l'endemà, el Pere “havia visitat els seus amics, per quedar-hi bé, no fos que un altre dia els hagués de menester. I els havia dit: Ja veieu com ha anat tot això. Es un país que fa fàstic. El dia menys pensat me'n vaig a Amèrica”.

“El pecat i la penitència” (del llibre “Temps enrera”)

Aquí també es presenta la contraposició de dos petits móns, que tot i vivint a prop, s'ignoren. Estem al fins fa poc poble (i ara barri) de Sant Andreu. Don Joan Sabrià i Gurguí, un metge que té una clínica al barri, es “un purità escandalós a qui mai no donava gust de dirigir la paraula... enviduà de la senyora Laieta, que era una santa i que, a més, al seu costat va ésser una víctima”. Don Joan, que tenia una filla a la qual espantava els pretendents, s'enamora “com un beneit” d'una carnissera del carrer de Taulat. “En nom de la moral li tenia el peu al coll” a la filla mentre ell cada dia “vinga a ensumar la carn i les mosques de la carnissera”.

Mort el pare, Laieta que vivia tranquil·la gràcies a uns valors del Deute Públic que li havia deixat el seu pare, es distreia lliurant-se desenfrenadament als plaers de la taula. Agafava el tramvia i anava a comprar als mercats de la Boqueria i Santa Caterina. El diumenge convidava unes amigues del carrer de Regomir a menjar una munió de plats exquisits. Havent dinat començava aquell ritual de la “safata amb bicarbonat, aigua del Carme, i unes pastilles que per a la digestió feien miracles”.

En un d'aquells salts temporals que tan li son grats a Llorenç Sant Marc, han passat set anys des de la mort del pare i Laieta consumeix les hores rere els vidres d'aquella casa (amb jardí amb plàtans i acàcies) del carrer principal de Sant Andreu que feia cantonada amb el de Sant Hilari. Cada dia “cap als volts de les dotze arribava un carro. Assegut amb les cames penjant... en Manel”, aquest era “silenciós i pausat... feia l'efecte d'ésser fort com una soca... tenia el mirar provocatiu...”. Aquest escarràs era de Falset. “Bo-o-o! feia al cavall en arribar davant el balcó... i dirigia una ràpida llambregada a la senyora. Ella... tot seguit desviava la vista... (aquell) aire provocatiu i descarat la torbava...”. Aquella nova situació, inesperada, la neguitejava; tot el dia li donava voltes pel cap aquella insolència: “*Jamona!!* Veuràs el dia que t'agafi”.

Un dia la senyora Laieta demana a l'adroguer de la cantonada que li enviï a algú per netejar el jardí de les andròmines amuntegades anys i anys, i hi va aquell Manel! La por i la sorpresa deixa pas a un cert interès, li diuen que es un bon home (potser sense educació i un xic groller). Després de convidar-lo a berenar, aquell li etziba: “Quina manera de perdre el temps!”, o “Quina vida, si durava!”. Un diumenge mentre està dinant amb les amigues, apareix el Manel en aquell cau de somnolència, i li engega: “Laieta, quin dia ens casem?”.

“Gèniu o la posteritat” (del llibre “Temps enrera”)

“Seria aventurat d'assegurar que fou aquell del carrer d'en Jupí, carreró que avui queda darrera la casa de correus, el primer centre anarquista de Barcelona...”. Aquell local tenia una aparença de centre d'esbarjo, on els afiliats anaven a la ballaruga o organitzaven costellades i excursions. “Fins que arribin uns altres temps haurem de fer

aquesta comèdia... En Rafael ens portarà els prospectes... i al cap de cinc o sis dies deixarem parells de “sabates” per diversos indrets de la ciutat”.

Resulta prou curiosa la reflexió que fa Llorenç Sant Marc sobre el moviment obrer: “a mitjan del segle passat a les tavernes es covava un moviment de protesta social, però vingué en Clavé amb els seus cors de cantaires... i així ajornà l’esclat de la revolta... Mentre a d’altres indrets s’iniciava el trasbalsament, a Catalunya cantàvem *Les Flors de Maig*”.

Quan en el ball del centre no hi havia ningú sospitós, un directiu “amb la gorra o la barretina a la mà, anava passant de taula en taula, fent una cantarella: ¿Què no hi ha cap centimet per la dinamita?...”. Si algú preguntava, li deien que es referien al abundós pebre que posaven a les costellades. Aquesta frase, convenientment adaptada (“Cinc centímeters per la dinamita!”), l’empraria Manuel Vázquez Montalbán a l’obra de teatre “Flor de nit” del grup Dagoll-Dagom. La deia aquell noieta que pidolava entre els clients d’aquell cabaret.

Fou en Gèniu (l’Eugeni Passerell) l’encarregat de distribuir les “sabates” per Barcelona. Fou la setmana de les bombes. “El mestre, que era un il·luminat i un tinya, que mai s’havia rentat” el felicità per la seva actuació. En Gèniu era un bon *paio*, vivia a la Baixada de Viladecols i tenia set fills. Un dia sabent que la dona d’un company estava a punt de parir, “s’encaminà al carrer de Gignàs, i la va fer ben bona”. Casualment aquest és el carrer on va viure de jove, amb la seva mare vídua i els seus germans, Joan Salvat-Papasseit.

La cosa anava més ràpida del que s’esperava i l’envien a comprar una palangana i cotó fluix. Anà “a la farmàcia de Can Vicens Ferrer, a la plaça de l’Angel... cantonada al carrer de la Bòria... i pel carrer de les Filateres –avui desaparegut- sortí a Santa Marta”, de sobte un municipal el fa aturar per esbrinar que eren aquells paquets sospitosos que duia sota el braç; ell corre, s’hi ajunta un *sereno*, i finalment l’ensexampen. “Aquella glòria de l’anarquisme local” passarà la nit a la garjola.

A partir d’aquell moment se sap la riota del barri. Els del centre li demanen que s’allunyi una temporada doncs “ells no volien soroll”. Però ell demana que el rebin. “Un home com jo, que als disset anys va entrar al Centro Teosófico, que ha treballat per la *Ideia*... no pot ésser que caigui amb una palangana a la mà!”, anirà a la policia i explicarà que fou ell els de les bombes. Al retornar a casa seva, capbaix i assumint el seu trist destí, dirà als seus endormiscats fills: “quan arribi el dia gloriós en que comenci l’Era Germinal... haureu d’emigrar on ningú no sàpiga que sou fills d’en *Palangana*... Maleïda *sig* l’hora!”.

Quants passats molts anys, en Gèniu es troba amb un vell company li dirà: “ara els patrons i els obrers tot és cor que vols cor que desitges... Quins amos més tous!”.